

Jelena Radulović, Nataša Terzić
Institut za javno zdravlje Crne Gore
Podgorica

RODNA RAVNOPRAVNOST U MEĐUPARTNERSKIM ODNOSIMA I STAVOVI ŽENA U CRNOJ GORI PREMA NJIMA

GENDER EQUALITY IN PARTNER RELATIONSHIPS AND ATTITUDES OF WOMEN IN MONTENEGRO TOWARDS THESE RELATIONSHIPS

ABSTRACT: Introduction. Attitudes of women in Montenegro about distribution of power in relationships between partners determine their position from a perspective of gender inequality, and influence women's acceptance of sexual subordination and of a violent behaviour of a partner.

Objective of the paper is the analysis of the status of gender equality in relationships between partners, as well as provision of guidelines for improvement of the overall state in this field.

Method of work*. Data for this empirical study were gathered in 2007 through a questionnaire at a stratified sample consisting of 614 women at the ages from 20 to 69, which was designed in such a way to provide confident estimation of generalisation of the derived conclusions about the state of gender inequality on the level of the total female population.

Results. Unfavourable values of the composite indicators suggest significant gender inequality of Montenegrin women in partner relationship. There is statistically significant relationship between attitudes of women towards acceptance of subordination to the partner and their level of education, type of settlement and the region they live in.

Conclusion. Most women in Montenegro still accept patriarchal model of distribution of power in partner relationships, which is why they are in a subordinated position towards the partner as well as at a risk from being exposed to different forms of violence by the partner.

Key words: Gender equality, women, partner relationships, subordination, violence, sexual subordination.

* Some of the data presented in this paper is taken from the study „Gender equality and health of women in Montenegro“, within the frames of the Global Project“ Gender Equality in the Western Balkan“. The leader of the study is the University of Montenegro – Faculty of Philosophy, in cooperation with the University of Oslo.

APSTRAKT: Uvod. Stavovi žena u Crnoj Gori o raspodjeli moći u međupartnerskim odnosima određuju njihov položaj iz perspektive rodne nejednakosti i utiču na prihvatanje seksualne podređenosti žene i nasilničkog ponašanja partnera.

Cilj rada je analiza stanja rodne ravnopravnosti u međupartnerskim odnosima a i davanje smjernica za poboljšanje stanja na generalnom planu.

Metod rada*. Podaci za ovu empirijsku studiju prikupljeni su 2007. g. anketom na stratifikovanom uzorku od 614 žena od 20 do 69 godina, projektovanom da obezbijedi pouzdanu ocjenu generalizacije dobijenih zaključaka stanja rodne ravnopravnosti na nivou ukupnog ženskog stanovništva.

Rezultati. Nepovoljne vrijednosti kompozitnih indikatora ukazuju na izraženu rodnu neravnopravnost crnogorskih žena u partnerskoj vezi. Postoji statistički značajna povezanost stavova žena u odnosu na prihvatanje podređenosti partneru sa stepenom obrazovanja, tipom naselja i regionom u kojem žive.

Zaključak. U Crnoj Gori većina žena još uvijek prihvata patrijarhalni model raspodjele moći u međupartnerskim odnosima, zbog čega su u podređenom odnosu prema partneru i u riziku od raznih vidova njegovog nasilja.

Ključne riječi: Rodna ravnopravnost, žene, međupartnerski odnosi, podređenost, nasilje, seksualna podređenost.

* U radu je prezentiran dio podataka dobijen istraživanjem „Rodna ravnopravnost i zdravlje žena u Crnoj Gori“ u okviru Globalnog projekta „Rodna ravnopravnost na Zapadnom Balkanu“. Nosilac istraživanja je Univerzitet Crne Gore – Filozofski fakultet, u saradnji sa Univerzitetom Oslo.

Uvod

Rodni identiteti se formiraju na osnovu predstava koje nameće kultura i društveno okruženje. Preovlađujući diskursi ženskosti blisko su povezani sa strukturama i praksom svakodnevnog života i determinišu njegov kvalitet, uključujući i međupartnerske odnose. Prihvaćeni stavovi o rodnoj ravnopravnosti određuju ponašanje i položaj žene u tim odnosima. Iz perspektive rodne nejednakosti u raspodjeli moći u međupartnerskim odnosima, prihvatanju seksualne podređenosti žene i nasilničkog ponašanja partnera, njima treba posvetiti posebnu pažnju.

Istraživanje zasnovano na konceptu roda zahtijeva oslanjanje na više teorijskih formulacija. Sociološki teorijski pristup je multifaktorski i ukazuje na društvenu uslovljenost ponašanja i načina života žena, ističući pol i rodne odnose unutar društvene strukture. Teorije o „patrijarhatu“ ili o „rodnim režimima“ (Rubin, 1975, Connell, 1987), poistovjećivanjem žena sa privatnim i prirodom a muškaraca sa javnim i civilizacijom, objašnjavaju podređenost žena u svim kulturama, jer je u sistemu društvenih vrijednosti „priroda“ inferiorna „kulturi“. Yuval-Davis (2004) dokazuje da je raspodjela moći i podređenost žena zavisna od konkretnih društvenih odnosa, gdje se rod, etničko i klasno međusobno prepliću i povezuju. Žene nijesu samo obični pasivni primaoci i nesudionici rodnih odnosa. Njima se često, pored biološke – „prirodne“, dodjeljuje uloga kulturne reprodukcije. Vulstonkraft (Vulstonkraft, 1994), polazi od filozofske pretpostavke da je čovjek razumno biće, a žena jeste čovjek „kada ne bi bilo sistematskog rada predrasuda“, naglašavajući da su žene svoj razum često koristile da „uglašaju okove, umesto da ih raskinu“. Teorije o polnom ugovoru ističu njegov značaj kao načina uspostavljanja odnosa između muža i žene, dajući patrijarhalnu verziju muškosti i ženskosti. Pateman (Pateman, 1998. i 2000) misli da je problem udate žene to što biti supruga znači pružati određene usluge mužu, na njegovu zapovijest. Uvjerenje o prirodnom, a ne kulturnom, određenju podređenosti žene u braku, doprinosi uvjerenju da je udataj ženi mjesto u kući, kao slugi svome mužu i djeci. Burdje (2001) rodove definiše kao polno određene habituse (identitete), koji se konstituišu putem socijalizacije. Žena je u društvenom prostoru ustanovljena kao negativno biće, ograničeno zabranama. Ona stiče znanje o samoodricanju kao vrlini, o pomirenosti sa sudbinom, strpljenju i ćutanju. Fajerston (1970) smatra da je ugnjetavanje žena primarno uslovljeno muškom kontrolom nad ženskim tijelima i nad ženskom seksu-

alnošću. Radikalni feminizam se bazira na ženskom iskustvu, koje je fundamentalno različito od muškog, zastupajući mišljenje da dvopolna društva tek treba stvarati. Hooks (2004) naglašava da se žene nikada neće osloboditi ako ne razviju zdravo samopoštovanje i ljubav prema sebi i sopstvenom tijelu. Preteče modernih ženskih studija u 19. vijeku (Mills, Marks, Engels) analiziraju žensku prirodu u psihologiji i biologiji. Vajninger (1998) negira svaku vrijednost bića žene i pokušava naučnim putem dokazati njenu inferiornost. Žena jedini suštinski odnos ima prema onome što je u vezi sa seksom. Žena je biće bez duše, koje nema Ja, nema individualnosti, ličnosti, slobode, karaktera ni volje, „žene stvarno nemaju nikakvog smisla za genija“, misli Vajninger. Osnovna misao socijalističkog feminizma je ideja da je korijen podređenosti žena u ekonomskoj sferi. Radikalni feminizam zastupa mišljenje da se muška dominacija, kroz sistem patrijarhata, manifestuje u javnoj sferi, ali i u porodici i polnim odnosima. Ženina fizička inferiornost udružena je sa pojavama u sferi reproduktivnog zdravlja, kao što je menstruacija, trudnoća, rađanje i dojenje.

Neka istraživanja u regionu (Kandido-Jakšić, 2001) pokazuju da muškarci i dalje teže maskulinom, patrijarhalnom modelu odnosa među polovima, dok su žene značajno promijenile shvatanje u odnosu na tradicionalne polne uloge. Smatraju da promjene u stavovima žena znatno utiču na stvaranje konflikta i poremećaja odnosa među polovima.

Raspoloživi teorijski pristupi nijesu kompletni teorijski sistemi koji omogućavaju da se rodna ravnopravnost i njen uticaj na međupartnerske odnose objasni jednim opštim principom ili sa nekoliko izvedenih principa. Ne postoji neki opšti teorijski sistem kojim bi bilo moguće u potpunosti objasniti ovu pojavu. Svaki od spomenutih teorijskih pristupa ima makar djelimično opravdanje pri istraživanju i objašnjavanju određenih pitanja u vezi sa rodnom nejednakosti.

Cilj rada

Deskripcijom se želi dobiti opšti uvid u stanje rodne ravnopravnosti u međupartnerskim odnosima, posmatrajući rodno uslovljene stavove žena prema raspodjeli moći u partnerskoj zajednici, prihvatanju nasilnog ponašanja partnera i podređenosti žene u seksualnoj sferi.

Eksplanacijom će se otkriti uzročno-posljedične zavisnosti rodne neravnopravnosti i indikatora međupartnerskih odnosa sa karakteristikama žena.

Praktično-društveni ciljevi istraživanja ogledaju se u mogućnosti primjene stečenih saznanja u kreiranju i provođenju rodno senzitivnih preventivnih programa i postizanju rodne ravnopravnosti u međupartnerskim odnosima i na generalnom planu.

Metod rada

Podaci za ovu empirijsku studiju, tokom 2007. godine, prikupljeni su anketom na stratifikovanom uzorku od 614 žena od 20 do 69 godina,

projektovanom da obezbijedi pouzdanu ocjenu na nivou ukupnog ženskog stanovništva u Crnoj Gori, na nivou tri regiona, kao i na nivou seoskih i gradskih područja.

Okvir za izbor uzorka zasnovan je na Biračkom spisku po izbornim jedinicama lokalne samouprave. Za potrebe istraživanja teritorija Republike je podijeljena u tri regiona (sjeverni, srednji i južni). Svaki region je u uzorku zastupljen proporcionalno broju stanovnika. Prilikom izrade veličine uzorka uzet je u obzir rizik greške manji od 4%.

Analiza podataka urađena je primjenom metoda deskriptivne i inferencijalne statistike. Pored analize vrijednosti odgovora na pojedinačna pitanja, za ovaj rad mjeriće se vrijednosti *kompozitnih indikatora*, to jest izračunati procenat ispitanica koje su na određenu bateriju pitanja, sa aspekta rodne ravnopravnosti, dale poželjan odgovor. Dobijen poželjan odgovor na sva pitanja koja čine kompozitni indikator, daje vrijednost 1, dok u ostalim slučajevima kompozitna varijabla ima vrijednost 0.

Kvalitet međupartnerskih odnosa proučavao se kroz tri grupe inikatora:

1. Međupartnerski odnosi i raspodjela moći
2. Prihvatanje razloga za nasilje partnera
3. Podređenost žene u seksualnim odnosima.

Rezultati

1. Međupartnerski odnosi i raspodjela moći

U Crnoj Gori većina žena još uvijek prihvata patrijarhalni model raspodjele moći u porodici i međupartnerskim odnosima (tab. br. 1). Sa tvrdnjom da dobra žena uvijek treba da sluša muža, slaže se ili nije sasvim sigurno da se ne slaže preko 37% žena. Ovakvo uvjerenje je statistički značajno češće prisutno kod starijih žena nego kod mlađih ($\chi^2 = 34,328$ $df = 14$ $p < 0,01$). Sa dalje navedenim stavovima starost žena nije bila značajno povezana. Četiri od pet žena misli da o problemima nastalim u porodici, samo u porodici treba i razgovarati i tako podržavaju svaki vid ugnjetenosti žene, pa i nasilje, kao privatni, porodični problem. Samo 41,4% žena je uvjerenjeno da druge osobe treba da intervenišu ako se muž loše ophodi prema ženi. Ostale su uvjerenjene da je to unutrašnji, međupartnerski problem ili su neodlučne, čime podržavaju mit „da se prljavi veš ne iznosi iz kuće“.

Samo 51,1% žena je uvjerenjeno da žena treba sama da bira prijatelje/ice, bez obzira na neslaganje muža. Ostale se ne slažu sa prethodnim stavom ili su neodlučne, podržavajući zavisnost žene od muškarca čak i u izboru prijatelja/ica. Čak svaka peta žena je sigurna ili je neodlučna u uvjerenju da je žena obavezna da ima seksualne odnose sa mužem i kada to ne želi. Nekoliko navedenih stavova jasno ukazuje da žene svih generacija u Crnoj Gori još uvijek prihvataju, kao normalan i prirodan, podređen položaj u međupartnerskim odnosima.

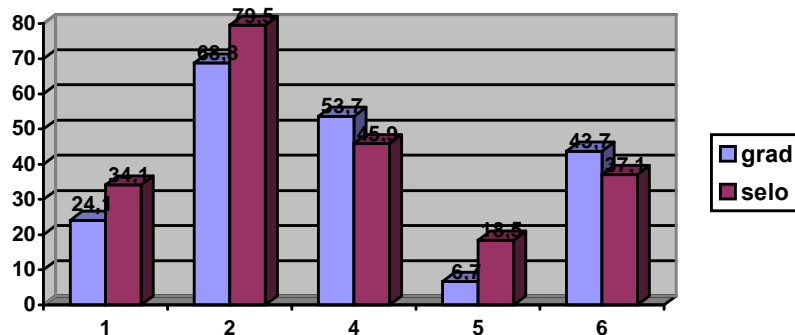
Tab. br. 1 Međupartnerski odnosi i raspodjela moći

	Slazem se	Ne slazem se	Ne znam
Dobra žena sluša muža čak i ako se ne slaže sa njim.	27,5	62,8	9,7
O porodičnim problemima treba razgovarati samo sa članovima porodice.	72,4	22,0	5,6
Žena treba sama da bira svoje prijatelje, čak i ako se muž sa tim ne slaže.	51,1	33,7	15,3
Obaveza žene je da ima seksualne odnose sa svojim mužem, čak i ako ona to ne želi.	10,7	81,3	8,0
Ako se muž loše ophodi prema ženi, druge osobe treba da intervenišu.	41,4	39,0	19,6

Obrazovanje žena je u statistički visoko značajnoj korelaciji sa njihovim stavovima. Žene sa najnižim formalnim obrazovanjem najčešće prihvataju stavove koji podržavaju potčinjenost žene. Sa porastom stepena obrazovanja raste i udio žena koje takve stavove ne prihvataju.

Postoji statistički visoko značajna korelacija stavova žena sa tipom naselja u kojem žive. Žene koje žive u ruralnim naseljima statistički visoko značajno češće prihvataju podređen položaj u međupartnerskim odnosima (graf. br. 1).

Graf. br. 1 Žene koje se SLAŽU sa sljedećim tvrdnjama prema tipu naselja

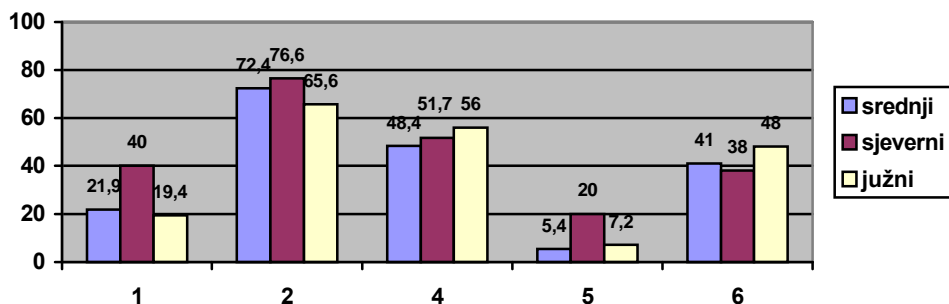

Legenda:

1. Dobra žena sluša muža čak i ako se ne slaže sa njim. ($\chi^2 = 11,141$ $df = 2$ $p < 0,01$)
2. O porod. problem. treba razgovarati samo sa članovima porodice. ($\chi^2 = 9,818$ $df = 2$ $p < 0,01$)
4. Žena treba sama da bira svoje prijatelje, i ako se muž sa tim ne slaže. ($\chi^2 = 8,252$ $df = 2$ $p < 0,05$)
5. Obaveza žene je da ima seksualne odnose sa mužem, i ako ne želi. ($\chi^2 = 32,101$ $df = 2$ $p < 0,01$)
6. Ako se muž loše ophodi prema ženi, druge osobe treba da intervenišu. ($\chi^2 = 2,509$ $df = 2$ $p > 0,05$)

Postoji statistički visoko značajna korelacija stavova žena sa regionom u kojem žive. Žene koje žive u sjevernom regionu statistički visoko značajno češće prihvataju podređen položaj u međupartnerskim odnosima (graf. br. 2).

Graf. br. 2 Žene koje se SLAŽU sa sljedećim tvrdnjama prema regionu

Legenda:

1. Dobra žena sluša muža čak i ako se ne slaže sa njim. ($\chi^2 = 36,786$ $df = 4$ $p < 0,01$)
2. O porodič. probl. treba razgovarati samo sa članovima porodice. ($\chi^2 = 9,531$ $df = 4$ $p < 0,05$)
4. Žena treba sama da bira prijatelje, i ako se muž sa tim ne slaže. ($\chi^2 = 16,047$ $df = 4$ $p < 0,01$)
5. Obaveza žene je da ima seksualne odnose sa mužem, i ako ne želi. ($\chi^2 = 39,264$ $df = 4$ $p < 0,01$)
6. Ako se muž loše ophodi prema ženi, druge osobe treba da intervenišu. ($\chi^2 = 9,289$ $df = 4$ $p > 0,05$)

Vrijednost kompozitnog indikatora „Procenat žena koji ima prihvatajuće – poželjne stavove o raspodjeli moći u međupartnerskim odnosima“ je 1 ako je ispitanica, sa aspekta rodne ravnopravnosti, dala sljedeći poželjan odgovor na pitanja:

1. Dobra žena sluša muža čak i ako se ne slaže sa njim – odgovorila „NE“;
2. O porodičnim problemima treba razgovarati samo sa članovima porodice – odgovorila „NE“;
4. Žena treba sama da bira svoje prijatelje, i ako se muž sa tim ne slaže – odgovorila „DA“;
5. Obaveza žene je da ima seksualne odnose sa mužem, i ako ne želi – odgovorila „NE“;
6. Ako se muž loše ophodi prema ženi, druge osobe treba da intervenišu – odgovorila „NE“.

U svim ostalim slučajevima kompozitni indikator ima vrijednost 0.

Vrijednost kompozitnog indikatora o raspodjeli moći u međupartnerskim odnosima je veoma niska. Rezultati istraživanja pokazuju da je samo 8,6% ispitanica dalo poželjan odgovor na svih pet pitanja, što je znatno niže nego kada se posmatraju odgovori dobijeni na pojedinačna pitanja.

2. Prihvatanje razloga za nasilje partnera

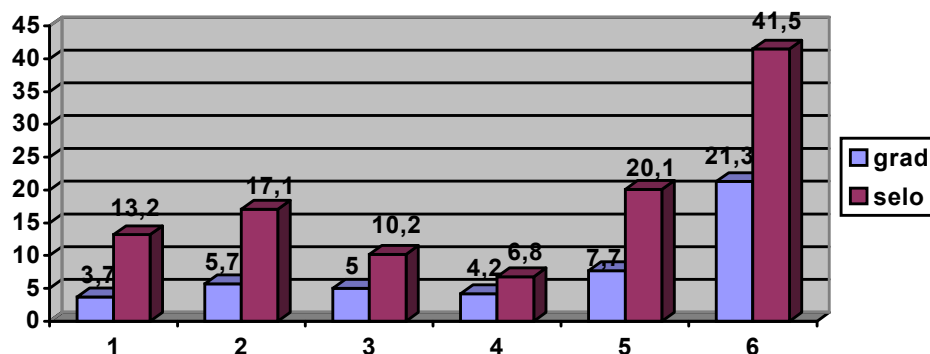
Znatan broj žena, svih starosnih grupa, vjeruje, ili je neodlučno u uvjerenju, da postoje situacije u kojima muž ima razloga da primijeni nasilje nad ženom (tab. br. 2). Žene sa takvim uvjerenjima podržavaju nasilje muškaraca nad ženama. Traženje krivice u ženi za nasilno ponašanje partnera jedan je od važnih mehanizama podrške muškom nasilju.

Tab. br. 2 Prihvatanje razloga za nasilje partnera

Po Vašem mišljenju muž ima razloga da udari ženu:	Slažem se	Ne slažem se	Ne znam
– ako ne ispunjava svoje obaveze po njegovoj želji	6,9	86,5	6,6
– ako nije poslušna	9,5	85,1	5,4
– ako odbije seksualne odnose sa njim	6,7	87,7	5,6
– ako ga pita da li se viđa sa drugim ženama	5,1	88,3	6,6
– ako sumnja da je žena nevjerna	11,8	80,8	7,4
– ako sazna da je žena nevjerna	28,1	62,2	9,7

Sa ovakvim stavovima nema statistički značajne povezanosti starosne dobi žena ali postoji statistički visoko značajna korelacija sa tipom naselja u kojem žene žive ($\chi^2 = 29,983$ $df = 2$ $p < 0,01$). Kod žena koje žive u ruralnim naseljima znatno su prisutniji stavovi o patrijarhalnom modelu rodne neravnopravnosti (graf. br. 3).

Graf. br. 3 Žene koje se SLAŽU sa sljedećim tvrdnjama prema tipu naselja

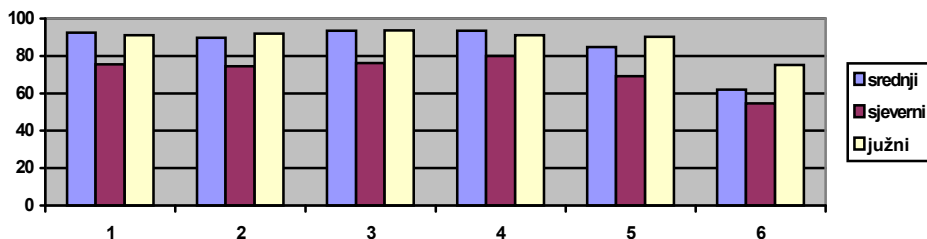
Legenda: Muž ima razloga da udari ženu ako:

1. ne ispunjava svoje obaveze po njegovoj želji ($\chi^2 = 29,983$ $df = 2$ $p < 0,01$),
2. nije poslušna ($\chi^2 = 25,326$ $df = 2$ $p < 0,01$),
3. odbije seksualne odnose sa njim ($\chi^2 = 15,003$ $df = 2$ $p < 0,01$),
4. ga pita da li se viđa sa drugim ženama ($\chi^2 = 9,218$ $df = 2$ $p < 0,01$),
5. sumnja da je žena nevjerna ($\chi^2 = 27,568$ $df = 2$ $p < 0,01$),
6. sazna da je žena nevjerna ($\chi^2 = 31,511$ $df = 2$ $p < 0,01$).

Obrazovanje žena je u statistički visoko značajnoj korelaciji sa njihovim prihvatanjem razloga za nasilje muža. Žene sa najnižim stepenom formalnog obrazovanja najčešće prihvataju postojanje razloga za muško nasilje. Sa porastom obrazovanja raste i uvjerenje da muž nema razloga i opravdanja za nasilje.

Postoji statistički visoko značajna korelacija uvjerenja žena sa regionom u kojem žive. Žene koje žive u sjevernom regionu statistički visoko značajno češće od ostalih vjeruju da postoje razlozi za nasilje partnera. Takva uvjerenja su podržavajuća za nasilje partnera (graf. br. 4).

Graf. br. 4 Žene koje se NE SLAŽU sa sljedećim tvrdnjama prema regionu

Legenda: Muž ima razloga da udari ženu ako:

1. ne ispunjava svoje obaveze po njegovoj želji ($\chi^2 = 32,206$ $df = 4$ $p < 0,01$),
2. nije poslušna ($\chi^2 = 27,261$ $df = 4$ $p < 0,01$),
3. odbije seksualne odnose sa njim ($\chi^2 = 38,615$ $df = 4$ $p < 0,01$),
4. ga pita da li se viđa sa drugim ženama ($\chi^2 = 21,635$ $df = 4$ $p < 0,01$),
5. sumnja da je žena nevjerna ($\chi^2 = 29,407$ $df = 4$ $p < 0,01$),
6. sazna da je žena nevjerna ($\chi^2 = 14,691$ $df = 4$ $p < 0,01$).

Vrijednost kompozitnog indikatora „Procenat žena koje ne prihvataju postojanje razloga za nasilje partnera“ je 1 ako je ispitanica, sa aspekta rodne ravnopravnosti, dala kao poželjan odgovor „NE“ na pitanja:

Po Vašem mišljenju muž ima razloga da udari ženu:

1. ako ne ispunjava svoje obaveze po njegovoj želji
2. ako nije poslušna
3. ako odbije seksualne odnose sa njim
4. ako ga pita da li se viđa sa drugim ženama
5. ako sumnja da je žena nevjerna
6. ako sazna da je žena nevjerna.

Vrijednost kompozitnog indikatora „Procenat žena koje ne prihvataju postojanje razloga za nasilje partnera“ je 57%. Ostale žene prihvataju mogućnost opravdavanja razloga nasilja partnera ili su neodlučne.

3. Podređenost žene u seksualnim odnosima

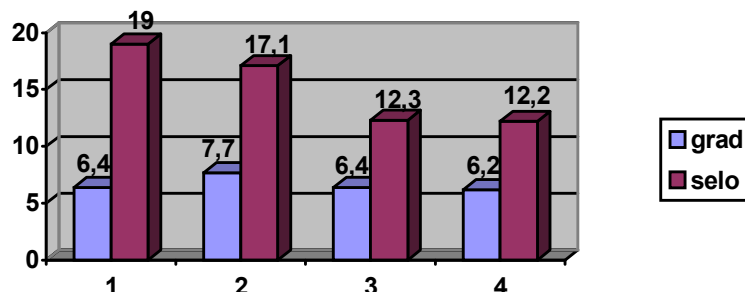
Uvjerenje samih žena o ženi kao seksualnom objektu muškarca veoma je prisutno. Da žena ne može da odbije seks sa mužem, kada ona to ne želi, uvjerenost je ili je neodlučno 16,8% žena, kada je muž pijan – 17,2% žena, kada je žena bolesna – 13,2% i kada se muž loše ophodi sa njom – 14,6% žena (tab. br. 3). Zabrinjavajuće je što sa ovakvim stavovima nema statistički značajne povezanosti starosne dobi žena.

Tab. br. 3 Seksualni odnosi kao obaveza žene

Po Vašem mišljenju žena može da odbije seks sa mužem ako...	Slažem se	Ne slažem se	Ne znam
– to ona ne želi	83,3	10,7	6,1
– je muž pijan	82,8	10,8	6,4
– je žena bolesna	86,8	8,4	4,8
– se muž loše ophodi prema njoj	85,3	8,2	6,4

U mišljenjima žena o mogućnosti odbijanja seksualnih odnosa partneru, kada ona to ne želi, postoji statistički visoko značajna razlika kod žena koje žive u urbanim i ruralnim naseljima ($\chi^2 = ?$ $df = 2$ $p < 0,01$) (graf. br. 5).

Graf. br. 5 Žene koje se NE SLAŽU sa sljedećim tvrdnjama prema tipu naselja

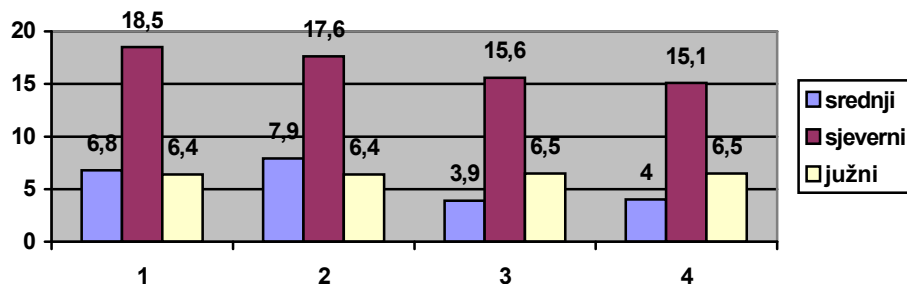
Legenda: Žena može da odbije seks sa mužem ako:

1. to ona ne želi ($\chi^2 = 34,848$ $df = 2$ $p < 0,01$),
2. je muž pijan ($\chi^2 = 18,139$ $df = 2$ $p < 0,01$),
3. je žena bolesna ($\chi^2 = 13,255$ $df = 2$ $p < 0,01$),
4. se muž loše ophodi ($\chi^2 = 15,106$ $df = 2$ $p < 0,01$).

Obrazovanje žena je u statistički visoko značajnoj korelaciji sa njihovim mišljenjem u vezi sa seksualnom potčinjenosti žene. Žene sa najnižim stepenom formalnog obrazovanja najčešće prihvataju seksualni odnos kao obavezu prema mužu u svakoj prilici. Sa porastom obrazovanja raste i uvjerenje da žena ima pravo izbora.

Postoji statistički visoko značajna korelacija između mišljenja žena sa regionom u kojem žive. Žene koje žive u sjevernom regionu statistički visoko značajno češće prihvataju seksualne odnose kao obavezu prema mužu, a ne kao lični užitek (graf. br. 6).

Graf. br. 6 Žene koje se NE SLAŽU sa sljedećim tvrdnjama prema regionu

Legenda: Žena može da odbije seks sa mužem ako:

1. to ona ne želi ($\chi^2 = 37,741$ $df = 4$ $p < 0,01$),
2. je muž pijan ($\chi^2 = 26,767$ $df = 4$ $p < 0,01$),
3. je žena bolesna ($\chi^2 = 37,947$ $df = 4$ $p < 0,01$),
4. se muž loše ophodi prema njoj ($\chi^2 = 32,230$ $df = 4$ $p < 0,01$).

Vrijednost *kompozitnog indikatora* „Procenat žena koje ne prihvataju podređenost partneru u seksualnim odnosima“ je 1 ako je ispitanica, sa aspekta rodne ravnopravnosti, dala kao poželjan odgovor „DA“ na pitanja:

Po Vašem mišljenju žena može da odbije seks sa mužem ako...

- to ona ne želi
- je muž pijan
- je žena bolesna
- se muž loše ophodi.

Rezultati istraživanja pokazuju da je udio ispitanica koje su na sva četiri pitanja dale poželjan odgovor 76%. Ipak, svaka četvrta žena prihvata stavove koji je dovode u podređen položaj partneru u seksualnim odnosima.

Zaključak

Muška vladavina je istorijska kategorija, proizvod rada reprodukcije, kojoj doprinose muškarci naoružani fizičkim i simboličkim nasiljem i institucije – država, škola, crkva i porodica. Može se reći, da je ženska potčinjenost i spontana i iznuđena, ako se uzme u obzir trajno dejstvo društvenog poretka na žene. Rodno restrukturiranje dovodi do promjene oblika neravnopravnosti žena i muškaraca, ali i do novih oblika nejednakosti i njihove raznolikosti među ženama. Na razlike među ženama, pored klasne i etničke pripadnosti, utiče oblik patrijarhata u domaćinstvu, rodni režimi i generacijske razlike. Žene se u najvećoj mjeri polarizuju prema stepenu obrazovanja, zaposlenosti, starosnoj dobi i vrsti naselja u kome žive.

U Crnoj Gori je još uvijek preovlađujuće prisutan patrijarhalni model raspodjele moći u porodici. Žene svih generacija još uvijek prihvataju, kao normalan i prirodan, podređen položaj u međupartnerskim odnosima. Na to upućuje niska vrijednost kompozitnih indikatora o ravnopravnoj raspodjeli moći u međupartnerskim odnosima.

Žene sa nižim obrazovanjem i žene koje žive u ruralnim naseljima i na teritoriji sjevernog regiona, češće od ostalih žena prihvataju stavove koji podržavaju njihovu potčinjenost.

Prihvatajući postojanje razloga za nasilje muškarca, skoro svaka druga žena prihvata dio odgovornosti, opravdavajući njihovo nasilničko ponašanje i tako ga podržavaju. Podržavajući stavovi češće su prisutni kod žena sa nižim obrazovanjem, žena koje žive u ruralnim naseljima i na teritoriji sjevernog regiona.

Prihvatanjem stavova o prirodnoj seksualnoj podređenosti žena od svake četvrte ispitanice, podržava se često prisutno uvjerenje da je žena, prvenstveno, seksualni objekat muškarca. Ovakvo mišljenje češće imaju žene sa nižim obrazovanjem, žene koje žive u ruralnim naseljima i na teritoriji sjevernog regiona.

Treba imati u vidu mogućnost da se i žene koje iskazuju poželjne stavove, sa aspekta rodne ravnopravnosti, često, pod uticajem okruženja, ne ponašaju u skladu sa njima, kako bi bilo normalno očekivati.

Za postizanje rodne ravnopravnosti u crnogorskom društvu potrebno je kontinuirano raditi na obrazovanju stanovništva oba pola, kao i na promjenama patrijarhalne kulture, naročito u ruralnim naseljima i u sjevernom regionu.

L i t e r a t u r a

- Burdje, P. (2001), *Vladavina muškaraca*, Podgorica: CID i Univerzitet Crne Gore.
- Connell, R. W. (1987), *Gender and Power*, Cambridge: Polity Press.
- Firestone, S. (1970), *The Dialectic of Sex: the Case for Feminist Revolution*, Paladin.
- Hooks, B. (2004), *Feminizam je za sve: strastvena politika*, Zagreb: Centar za ženske studije.
- Kandido-Jakšić, M. (2001), *Polnost i politika*, Beograd: Beogradski krug – Biblioteka Krug.
- Mil, Dž. S. (2000), *Podređenost žena*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Mil, Dž. S. i Tejlor, H. (1995), *Rasprave o jednakosti polova*, Beograd: Filip Višnjić.
- Patema, C. (1998), *Ženski nered*, Zagreb: Ženska infoteka.
- Pateman, C. (2000), *Spolni ugovor*, Zagreb: Ženska infoteka.
- Rubin, G. (1975), „The traffic in women: notes on the 'political economy' of sex“, u: Rayner
- Vajninger, O. (1998), *Pol i karakter*, Beograd: Narodna knjiga, Alfa.
- Vulstonkraft, M. (1994), *Odbrana prava žene*, Beograd: Filip Višnjić.
- Yuval- Davis, N. (2004), *Rod i nacija*, Zagreb: Ženska infoteka.